

DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIĞI OLAN ŞAHISLAR İLE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER KAPSAMINDA GÖREV YAPAN YABANCI ASKER KİŞİLER HAKKINDA ARAMA

*Search for Persons With Diplomatic Immunity and
Foreign Military Persons Working Under
International Conventions*

Burhan ATALIK*

Öz

Devletler, diğer devletlerle ilişkilerini barış içinde sürdürülebilmek gayesiyle diplomatik ilişkilere önem vermiş, yabancı devlet topraklarında görev yapacak diplomatik temsilciler atamıştır. Askerî açıdan ise güç paylaşımı ve uluslararası güvenliklerini sağlamak, askerî yardımlaşma ve

* Hukuk Subayı, Milli Savunma Bakanlığı; Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Hukuku Doktora Programı Öğrencisi, burhan.atalik@student.asbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8103-9665>.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 26.07.2022.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 21.11.2022.

Atıf/Citation: Atalık, Burhan. "Diplomatik Dokunulmazlığı Olan Şahıslar ile Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında Görev Yapan Yabancı Asker Kişiler Hakkında Arama." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, no. 2 (2022): 1221-1274.

"Bu eser, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License."

işbirliğini pekiştirmek amacıyla akdedilen uluslararası sözleşmeler kapsamında diğer devlet topraklarında askerler görevlendirmiştir. Her iki durumda da devletler; görevlendirdikleri personelinin dokunulmaz ve ayrıcalıklı olmalarını uluslararası ilişkilerin devamlılığı açısından zorunlu olarak düşünmüşler, dokunulmazlıkların sınırlarını belirlemek için bir dizi düzenleme yapmışlardır. Bu çalışmada, uluslararası açıdan diplomatik temsilcilerin dokunulmazlığını düzenleyen 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi ve 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi; yabancı asker kişilerin görevlendirilmesinde statülerini düzenleyen Kuzey Atlantik Anlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme ile Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Kuvvetlerinin Hukuksal Statüsü irdelenmiş, Türk hukukunda düzenlenen arama tedbirinin diplomatik temsilciler ve yabancı asker kişiler açısından nasıl uygulandığı araştırılmıştır. Ayrıca Türk hukuku açısından Türkiye’de görev yapan diplomatik temsilciler ile yabancı asker kişiler hakkında arama tedbirinin nasıl uygulandığı hususunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diplomatik Dokunulmazlıklar, Diplomatik Temsilciler, Yabancı Asker Kişiler, Arama.

Abstract

States have given importance to diplomatic relations in order to maintain their relations with other states in peace, and have appointed diplomatic representatives to serve in the territories of foreign states. In terms of military, it has assigned soldiers in the territory of other states within the scope of international agreements concluded in order to share power, ensure their international security, and strengthen military assistance and cooperation. In both cases, states considered the inviolability and privilege of their assigned personnel as a necessity for the continuity of international relations, and made

a series of regulations to determine the limits of immunities. In this study, the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations and the 1963 Vienna Convention on Consular Relations, which regulates the immunity of diplomatic representatives internationally; The NATO Status of Forces Convention, which regulates the status of foreign military personnel in the assignment, and the Legal Status of the United Nations Peacekeeping Forces were examined, It has been researched how the search measure regulated in Turkish Law is applied in terms of diplomatic representatives and foreign military personnel.

Key Words: Diplomatic Immunities, Diplomatic Representatives, Foreign Military Persons, Search.

GİRİŞ

Devletler, diğcr devletlerle karşılıklı ilişkilerini barış içinde sürdürülebilme gayesiyle diplomatik ilişkilere önem vermiş, bu sebeple devletler arası diplomatik temsilciler atamıştır. Askerî açıdan güç paylaşımı ve uluslararası olarak güvenliklerini sağlamak amacıyla akdedilen uluslararası sözclemeler kapsamında diğcr devlet topraklarında askerler görevlendirmiştir. Devletler diğcr ülkelerde görevlendirdikleri personelinin özel statüde olmasını, uluslararası ilişkilerin devamlılığı açısından zorunlu olduğu fikrindedirler. Bu sebeple diplomatik temsilciler ve yabancı asker kişiler görevlerini gereğı gibi ifa edebilmesi, diplomasinin güvenlik ve işbirliği içinde yürütülmesi için uluslararası hukuk tarafından belirlenen belli başlı dokunulmazlıklara sahiptirler. Önceleri diplomatik temsilcilere ve yabancı asker kişilere tanımlanan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar uluslararası örf ve teamüllere göre yürütülmüş, iki büyük dünya savaşının gerçekleşmesi ile ülkelerin uluslararası ilişkilerini geliştirmek amacıyla diplomatik temsilcilere tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin kuralları belirlemek için daha bağlayıcı düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. 1961 yılında Diplomatik İlişkiler Hakkındaki

Viyana Sözleşmesi (bundan sonra 1961 Viyana Sözleşmesi) ve 1963 yılında Konsolosluk ilişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi (bundan sonra 1963 Viyana Sözleşmesi) kodifiye edilmiştir. Yabancı asker kişilerin statülerini belirlemek maksadıyla öncelikle 1945 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Barışı Koruma Kuvvetlerinin Hukuksal Statüsü belirlenmiş, akabinde 1951 yılında Kuzey Atlantik Anlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme (bundan sonra NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi) ile yabancı ülkelerde yabancı asker kişi statüsünde çalışan şahısların dokunulmazlığı ve ayrıcalıkları ifade edilmiştir. Her dört düzenleme de evrensel nitelikte olup birçok maddesinin uluslararası örf, adet ve teamül olması nedeniyle büyük öneme sahiptir.

Devletlerin diğer ülkelerde görevlendirdikleri personeli için evrensel düzeyde anlaşmalara ihtiyaç duyması, personelinin öncelikle esnek ve serbest olarak görevlerini yapmasını sağlamak amacı gütmektedir. Ayrıca diğer devletlerin ülke sınırlarında görev yapan diplomatik temsilcilerin ve yabancı asker kişilerin karışabilecekleri suçlara ilişkin nasıl bir işlem tesis edeceği ve ceza usul işlemlerinin nasıl işletileceğinin belirlenmesi uluslararası ilişkilerin artmasıyla daha fazla ihtiyaç haline dönüşmüştür. Bu çalışmada öncelikle diplomatik temsilcilerin yararlandığı diplomatik dokunulmazlıkların ve ayrıcalıkların tarihsel olarak geçirmiş olduğu değişim incelenmiş, diplomatik temsilcilerin kimlerden oluştuğu irdelenerek diplomatik dokunulmazlıklar ve ayrıcalıkların içeriğinden söz edilmiştir. Daha sonra yabancı asker kişilerin statüleri hakkında bilgi verilmiş, uluslararası düzeyde kabul görmüş sözleşmeler açıklanmış, özellikle arama tedbirinin diplomatik temsilciler ve yabancı asker kişiler hakkında hangi şartlarda nasıl uygulanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye’de uygulanan mevzuat açısından diplomatik temsilcilerin dokunulmazlıklarının ve uluslararası akdedilen sözleşmeler kapsamında görev yapan yabancı asker kişilerin statülerinin

arama tedbirleri açısından nasıl olduğu hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

I. DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLAR

A. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Tarihi Gelişimi

Diplomatik faaliyetlerin geçmişı uygarlıkların doğuşu kadar eskidir.¹ Diploması kurumunun gelişmesi ve daha fazla işlevsel hale gelmesi ile diplomatik dokunulmazlık kavramına yönelik tartışmalar da artarak devam etmiştir.² Birçok insan topluluğu var oldukları dönemlerde yabancılara karşı düşmanca hisler beslese dahi uygarlıkların giderek gelişmesiyle beraber, belirli konularda haber taşımak amacıyla birbirlerine temsilci göndermiş ve gönderilen bu temsilcilerin zarar görmemeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Tarihte Hititler ve II. Ramses arasında diplomatik dokunulmazlıkları konu alan bir sözleşmenin var olduđu³ Mezopotamya, Mısır, Çin, Hint, Roma gibi büyük uygarlıklar tarafından elçilerin dokunulmazlıklarını belirleyen kuralların hayata geçirildiği bilinmektedir.⁴ İlk çağlarda Yunan şehir devletlerinde ve Roma İmparatorluğunda yabancı diplomatlara diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalık

¹ Hüner Tuncer, "Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diploması," *Marmara Hukuk Bülteni*, 1 (1984), 50.

² Annemarieke Vermeer Künzli, "Restricting Discretion: Juicidal Review of Diplomatic Protection," *Nordic Journal International Law*, (2006), 279.

³ James T. Southwick, "Abuse of Diplomatic Privilege and Immunity: Compensatory and Restrictive Reforms," *Syracuse J. Int'l L. & Com.* 15, (1988), 86.

⁴ Mesut Hakkı Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*, (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013), 531.

kapsamında bazı haklar tanınmıştır.⁵ Roma'da, Cumhuriyet döneminde diplomatik ilişkileri yürüten rahipler ve özel görevlerle Roma'ya gönderilen elçiler dokunulmaz sayılmış ve elçilere her türlü müdahaleden kaçınılmıştır.⁶ Ortaçağ Dönemi'nde diplomasi, papalık etkisiyle özellikle Avrupa kıtasında geriye giderek modern diplomasi kavramına olumlu katkı sağladığı söylenemese de uygulamaya ilişkin sınırlı sayıda kuralın günümüze ulaştığı bilinmektedir.⁷ Orta Çağda diplomatik temsilcilerin dokunulmazlığını yok sayan dönem Rönesans Dönemi ile beraber sonlanmış ve diplomatik temsilcilerin dokunulmazlığına verilen değer hızlı bir ivmeyle önem kazanır hale gelmiştir.⁸ Başka bir deyişle; Rönesans döneminin tüm dünyada diplomasi uygulamasının modern diplomasiye doğru ilerlemesinde temel kurumların ortaya çıkması bakımından etkili olduğu söylenebilir.⁹

Aynı tarihlerde dünyanın en güçlü devletlerinden olan ve birçok ülke ile diplomatik ilişkilerini yoğun bir şekilde yürüten Osmanlı Devleti açısından ise diplomatik dokunulmazlık uygulamaları gelişerek devam etmiştir. Osmanlı Devletinin ülke sınırları içinde görev yapan yabancı elçi, konsolos ve tüccarlar, görevlerini kanun güvencesinde yerine getirdikleri, bu süreçte kendilerine dokunulmazlık ve ayrıcalıklar tanındığı görülmektedir. Fakat 1793 yılına kadar Osmanlı Devletinde sürekli diplomasi uygulaması yapılmamıştır.¹⁰ Daha sonra

⁵ Tuncer, *Tarihte ve Günümüzde Ad hoc Diplomasi*, 55.

⁶ Brian Campbell, "Diplomacy in the Roman World (c. 500 BC-AD 235), (Çev. Recep Özman)," *Tarihi Okul*, (2013): 217.

⁷ Temel İskit, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015), 85.

⁸ İskit, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, 56.

⁹ Hüner Tuncer, *Küresel Diplomasi*, (Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006), 17 -18.

¹⁰ Kamuran Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, (Bursa: Dora Yayınevi, 2014), 388.

ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerle beraber Osmanlı Devleti'nde de sürekli diplomasi uygulaması başlamıştır. Bu kapsamda diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ile ilgili karşılıklı sözleşmeler 1885 yılına kadar padişah adına sadrazam ve reisülküttap tarafından imzalanırken daha sonra bu görev hariciye nazırı tarafından yürütülmüştür.¹¹

Devletlerin karşılıklı ilişkileri ve anlaşmaları ile uygulanan uluslararası hukuk, 19'uncu yüzyıla kadar evrensel uygulama alanı bulacak düzeye gelmemiştir. Yakın tarihte diplomatik dokunulmazlık kurallarını düzenlemeye yönelik ilk uluslararası girişim, Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün 1895 tarihli sözleşme taslağıdır. 20'nci yüzyıla gelindiğinde ise, 14 Latin Amerika ülkesince bölgesel düzeyde uygulanan 1928 tarihli Havana Diplomatik Memurlar Sözleşmesi modern diplomasinin ilk adımları olarak görülebilir.¹² Sözleşmenin içeriğinde diplomatik temsilcilere sadece resmi görevlerini yerine getirme süresince dokunulmazlık ve ayrıcalıklar tanındığı görülmektedir.¹³ Benzer tarihlerde Türkiye'de de diplomatik personelin kimler olduğu ve hangi kapsamda dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahip oldukları, 1 Kasım 1931 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmiştir.¹⁴

Modern diplomasi anlamında günümüzde uygulanan birçok diplomatik faaliyete dayanak oluşturan sözleşmelerden ilki 1957'de BM Uluslararası Hukuk Komisyonunun diplomatik

¹¹ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 141.

¹² Aslan Gündüz, *Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığı ve Milletlerarası Hukuk*, (İstanbul: Üçdal Yayıncılık, 1984), 20.

¹³ The Havana Convention on Diplomatic Officers 1928 and the Havana Convention on Consular Agents 1928, Erişim tarihi Nisan 19, 2022, www.grberidge.diplomacy.edu/havana-convention.

¹⁴ Durmuş Tercan, M. Ruhan Erden ve Murat Önok, *Uluslararası Ceza Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009), 122.

ilişkileri evrensel düzeyde düzenlemek üzere hazırladığı 1961 Viyana Sözleşmesi¹⁵, ikincisi ise 1963 Viyana Sözleşmesi'dir.¹⁶ Bu sözleşmeler, diplomatik temsilcilerin dokunulmazlıklarına ilişkin modern hukuku oluşturmaktadır. 1961 Viyana Sözleşmesi tarihsel olarak diplomatik temsilcilere tanınan dokunulmazlıklara standart getirmek, devletler arasında diplomatik ilişkileri geliştirmek üzere uluslararası örf ve âdet hukukunda var olan diplomatik dokunulmazlıkları kodifiye etmek amacıyla oluşturulmuştur.¹⁷ 1961 Viyana Sözleşmesi, elçilerin diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalık durumunu detaylı şekilde düzenlemiştir. Bahse konu Sözleşme, Türkiye tarafından 04 Eylül 1984 tarihinde onaylanmış, 05 Nisan 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁸

1963 Viyana Sözleşmesi konsoloslar ve makamlarının resmi işlevleriyle ilgili dokunulmazlık konularını düzenlemiştir.¹⁹ Konsolosluklar görevlerini yerine getirirken esnek ve bağımsız olabilmeleri için bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalığa sahip olmaları gerektiği düşünülmüş, bu sebeple 1963 Viyana Sözleşmesi, 19 Mart 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz

¹⁵ The Vienna Convention on Diplomatic Relations, signed on 18 April 1961, and came into force on 24 April 1964, Erişim tarihi Nisan 19, 2022, www.legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf.

¹⁶ The Vienna Convention on Consular Relations, signed on 24 April 1963, and came into force on 19 March 1967, Erişim tarihi Nisan 19, 2022, www.legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1963.pdf.

¹⁷ Eileen Denza, *Diplomatic Law, Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*, Oxford: Oxford University Press, 2008), 1.

¹⁸ Bkz. RG. 24.12.1984, S. 18165.

¹⁹ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, (Ankara: Turhan Kitapevi,2013), 395.

konusu Sözcşme, Türkiye tarafından 29 Mayıs 1975 tarihinde onaylanmış, 27 Aralık 1975'te uygulanmaya başlanmıştır.²⁰

B. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklara İlişkin Teoriler

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalık kavramı 16'ncı yüzyılın başlarından itibaren açıklanmaya çalışılmış, literatürde başlıca üç yaklaşımla ifade edilmiştir. Bu yaklaşımlar; ülke dışılık, kişisel temsil ve işlevsel zorunluluk şeklindedir.²¹

1. Ülke Dışılık Teorisi

15'nci yüzyılda devletler arası diplomasi faaliyetlerin artmasıyla sadece elçilere uygulanan dokunulmazlık kapsamı yetersiz kalmış, elçiler dışında da başka devletlerde görevlendirilen temsilcilerle ilgili de dokunulmazlıkların belirlenmesi gerekli görülmüştür.²² Bu sebeple kendi ülkesi dışında resmi olarak görevlendirilen kişiler için ülke dışılık teorisi ortaya atılmıştır. Ülke dışılık teorisinde yabancı bir devletin ülkesinde görev yapan diplomatik temsilcilerin görevlendirildikleri ülkede bulunmuyormuş gibi değerlendirilerek buldukları devletin kanunlarına tabi olmadıkları farz edilmektedir. Yani diplomatik temsilciyi kabul eden devletin yetkisi dışında olmasının yanında diplomatik temsilciyi kabul eden devlet ülkesinin dışında olduğu kabul edilmektedir.²³ Bu durum, diplomatik temsilcilerin kabul eden devletin cezai yargılamasından bağışık olması anlamına

²⁰ Bkz. RG. 27.9.1975, S. 15369.

²¹ Ömer İlhan Akipek, "Ülke Dışılık," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 24, 1-4 (1967), 27-36.

²² Michael Hardy, *Modern Diplomatic Law*, (Manchester: Manchester University Press, 1968), 1-31.

²³ Akipek, *Ülke Dışılık*, 28.

gelmektedir.²⁴ Ülke dışılık teorisi dokunulmazlık ve ayrıcalıkları çok geniş ifade ettiğinden eleştirilmiştir.²⁵ Ayrıca bu teori bir diplomatik temsilcinin sıradan bir yabancıya göre neden bazı dokunulmazlıklara ve ayrıcalıklara sahip olduğunu açıklamak konusunda yetersiz kalmıştır.²⁶

2. Kişisel Temsil Teorisi

Diplomatik dokunulmazlıklar açısından ifade edilen ikinci teori kişisel temsil teorisidir. Kişisel temsil teorisi başka bir devlette görevlendirilen diplomatik temsilcinin kendisini görevlendiren hükümdarın şahsını temsil ettiği ve hükümdarının dokunulmazlığına sahip olduğu fikrinden türetilmiştir.²⁷ Bu teoriye göre, egemen bir devletin diplomatik temsilciye karşı yapılan hareket hükümdarın kendisine yapılmış gibi kabul görmektedir.²⁸

Modern devlet olgusunun oluşmasıyla beraber kişisel temsil teorisi, diplomatik temsilcilere tanınan diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların açıklanmasında yetersiz kalmıştır. Kişisel temsil teorisinin ortaya çıktığı dönemde ülkeleri yöneten hükümdarların modern zamanlarda yok olması ve egemen devletlerin ülkelerini yönetmesiyle beraber diplomatik temsilcilerin hükümdarlarını temsil etmelerinden

²⁴ Veronica L. Maginnis, "Limiting Diplomatic Immunity: Lessons Learned from the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations," *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 28/3, (2003), 994.

²⁵ Veronica L. Maginnis, *Limiting Diplomatic Immunity: Lessons Learned from the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations*, 995.

²⁶ Hamza Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 1984), 297.

²⁷ Hardy, *Modern Diplomatic Law*, 10.

²⁸ Lawrence Preus, "Capacity For Legation And The Theoretical Basis Of Diplomatic Immunities," *10 NYULQ Rev.* 170, (1932): 178.

söz etmek imkânsız hale gelmiştir. Egemen devletlerin görevlendirdikleri diplomatik temsilcilerle aynı derecede dokunulmazlığa sahip olmaları da mümkün değildir.²⁹ Ayrıca, kişisel temsil teorisi diplomatik temsilcinin tam olarak kimi temsil ettiğini ve diplomatik temsilcinin kişisel hareketlerinin sonuçlarından nasıl sorumlu tutulacaklarını açıklamada yetersiz kalmaktadır.

3. İşlevsel Zorunluluk Teorisi

İşlevsel zorunluluk teorisi, temsil teorisinin alternatifi olarak ifade edilmiştir.³⁰ Bu teori diplomatik temsilcilere tanınan dokunulmazlıkların, temsilcilerin görevlerini ifa ederken dokunulmazlığa ihtiyaç duyacakları düşüncesine istinaden ortaya atılmıştır.³¹ Teoriye göre, diplomatik dokunulmazlıklar, diplomatik temsilcilerin görevlendirildikleri yabancı devlette görevlerini esnek ve etkili bir şekilde yürütebilmesini kolaylaştırmaktadır. Diplomatik temsilcilere dokunulmazlık tanınmadığı, kabul eden devletin cezai açıdan yargı yetkilerinin bağlayıcı olduğu hallerde, diplomatik temsilcilerin görevlerini kendisinden beklediği gibi yerine getiremeyeceği düşünülmektedir.³² Diplomatik temsilcilerden beklenen kendi devletlerine güven içinde rapor verebilmesi, buldukları ülkende cezalandırmayacaklarını bilerek ilişkilerini yürütmesidir. Devletlerin dokunulmaz olmadıkları için diplomatik temsilcilerin antlaşmaları müzakere edememesi, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunamaması gibi durumları kabul etmesi mümkün değildir. Böyle bir durumda devletler

²⁹ Maginnis, *Limiting Diplomatic Immunity: Lessons Learned from the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations*, 995.

³⁰ J. Craig Barker, *The Protection of Diplomatic Personnel*, (USA: Ashgate Publishing, 2006), 48.

³¹ Hardy, *Modern Diplomatic Law*, 11.

³² Seha L. Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 13, 1 (1958), 80.

arası diplomatik ilişkilerin yürütülmesi de mümkün değildir. İşlevsel zorunluluk teorisi bu manada günümüz diplomasi ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermekte, değişen dünya düzeni ile diplomatik ilişkilerde ihtiyaç haline gelecek durumlar için düzenlenebilir niteliktedir.

C. Diplomasi Organları

1. Devlet Başkanı

Devletlerin diplomatik açıdan temsil yetkisi en yüksek organı olan devlet başkanıdır.³³ Devlet başkanları bu yetkilerini kendi devletin ulusal düzenlemeleri ile hatta ulusal düzeyde en yetkin olan Anayasalarından alırlar. Bu sebeple bir devlet başkanı kendi devletin uluslararası ilişkilerini yürütmede herhangi bir yetki belgesine ihtiyaç duymazlar.³⁴ Devlet başkanının genel yetkili olduğu uluslararası örf, adet ve teamül olduğu gibi hem de çok taraflı antlaşmalarla belirlenmiştir.³⁵

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında; Cumhurbaşkanının uluslararası ilişkileri yürütmesi ile ilgili görevler belirlenmiştir. Üstlenilen bu görevler ve yetkiler, Cumhurbaşkanının devlet başkanı sıfatıyla uluslararası ilişkilerde Türkiye Cumhuriyetinin temsilcisi olduğu şeklinde düzenlenmiştir.³⁶

³³ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 391.

³⁴ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap, 9. Bası*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013), 92.

³⁵ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 70.

³⁶ "Cumhurbaşkanı Devletin başıdır ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder." (Anayasa m. 104/2.)

2. Hükümet Başkanı

Hükümet başkanı, parlamenter sistemi benimsemiş devletlerde bakanlar kurulunun başıdır.³⁷ Hükümet başkanı ülkelerin ulusal düzenlemelerinde belirlendiği üzere başbakan, bakanlar kurulu başkanı, şansölye gibi değişik isimlerle anılabilmektedir. Devlet başkanlarından farklı olarak hükümet başkanları, her ne kadar devlet başkanlarının görevlerini yerine getirse de uluslararası ortamda devletin kişiliğini temsil etmedikleri kabul edilmek ile beraber sahip oldukları statü bakımından devlet başkanlarına yakın olduğu söylenebilir.³⁸ Uluslararası ilişkiler açısından devletler tarafından devlet başkanlarının sahip olduğu dokunulmazlıklar ve ayrıcalıkların, hükümet başkanlarına da tanındığı kabul edilmektedir.³⁹

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında 21 Ocak 2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiş, başbakanlık kurumu kaldırılmıştır. Değişiklikten önce ise mülga olan Anayasa'sının 112'nci maddesinin 1'nci fıkrasına göre Başbakanın, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak bakanlıklar arasında işbirliğini sağlayacağı ve hükümetin genel politikasının uygulanmasını denetleyeceği belirtilmiş, Başbakanın uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde yetkili olduğu ifade edilmiştir.⁴⁰ Türkiye'de de görüldüğü üzere başbakanlık

³⁷ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 397.

³⁸ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 376.

³⁹ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi, Genişletilmiş 2. Baskı*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979), 358.

⁴⁰ "Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur. Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve

kurumu kaldırılmadan önce hükümet başkanının uluslararası ortamda temsil yetkine sahip olduğu anayasal olarak güvence altına alınmıştır.

3. Dışişleri Bakanı

Dışişleri Bakanları, devletin diplomatik işlerini yürüten ve uluslararası görüşmeler ile uluslararası toplantılarda temsilci olan görevlilerdir. Devletlerin diplomatik temsilcileri görevlerini Dışişleri Bakanı yetkisinde yürütmektedir.⁴¹ Dışişleri Bakanlarının en önemli yetkilerinden biri temsil ettikleri devletlerini bağlayıcı işlemler yapma yetkisine sahip olmalarıdır.⁴² Uluslararası düzeyde dışişleri bakanlarının aynı devlet başkanları ve hükümet başkanları gibi görevleri sırasında yabancı devletlerde diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklarından yararlanacağı belirtilmektedir.⁴³

Dışişleri Bakanı açısından Türk iç hukuku incelendiğinde, 1982 Anayasa'sının 106'ncı maddesinin 5'inci fıkrasında bakanların eylem ve işlemlerinde Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu olduğu ibaresine rastlanmaktadır.⁴⁴ Dışişleri Bakanlarının uluslararası eylem ve işlemlerini yürütmede takip ettikleri mevzuat, 05 Mayıs 1969 tarihli ve 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu

kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür." (Anayasa mülga m. 112)

⁴¹ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 377.

⁴² Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 378.

⁴³ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 398.

⁴⁴ "Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir." (Anayasa m. 106/5)

Hakkında Kanun⁴⁵ ile 07 Temmuz 2010 tarih ve 6004 sayılı Dışışleri Bakanlığı Personeline İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkındaki Kanun'dur.⁴⁶ Dışışleri Bakanlığının dolayısıyla Dışışleri Bakanın görev ve yetkileri bu Kanun'da belirtilmiştir.

4. Diğer Bakanlık Mensupları ve Üst Düzey Devlet Çalışanları

Devletler; yeni uzmanlık alanlarında faaliyetlerini yürütebilmek için farklı bakanlıklar kurmuş, bu bakanlıklar da uzmanlık alanlarını ilgilendiren konularda uluslararası ortamda görev almaya başlamıştır.⁴⁷ Böylece uluslararası ilişkilerde, Dışışleri Bakanlığı haricinde diğer bakanlıklar da görev yapar hale gelmiştir. Bakanlar; kendi uzmanlık alanları içindeki konularda devletlerini temsil etmekte, resmi görevli olarak diğer devletleri ziyaret etmekte, hatta ve hatta antlaşma ve sözleşmeler imzalamaktadırlar.⁴⁸ Bu sebeple Dışışleri Bakanlarına uluslararası düzeyde tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar diğer bakanlara da sağlanıp sağlanmayacağı tartışma konusu olmuştur. Bu konuya ilişkin tarihte Uluslararası Adalet Divanı tarafından "Arrest Warrant" kararı olarak bilinen karar önem arz etmektedir. Kararda Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı, Dışışleri Bakanı gibi üst düzey devlet görevlilerinin de uluslararası ortamda diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıktan yararlanacağı ifade edilmiştir.⁴⁹ Böylelikle Divan diplomatik

⁴⁵ Bkz. RG. 17.05.1969, S. 13201.

⁴⁶ Bkz. RG. 13.7.2010, S. 27640.

⁴⁷ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 80-81.

⁴⁸ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 377.

⁴⁹ International Court of Justice, "Arrest Warrant of 11 April 2000," Erişim tarihi Nisan 15, 2022, www.dipublico.org/1825/application-for-arrest

dokunulmazlık ve ayrıcalıktan yararlanacak kişileri dar anlamda sadece Dışişleri Bakanı olmadığı belirtilmiş, diğer bakanlar ve devletlerin üst düzey görevlilerinin de diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıktan yararlanabileceğine karar vermiştir.⁵⁰

5. Diğer Diplomatik Temsilciler

Devletler; Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı, Dışişleri Bakanından ayrı diplomatik ilişkileri yürütebilmek ve kendilerini diğer devletlerde temsil edecek diplomatik temsilciler görevlendirmektedirler. Uluslararası ilişkilerde diğer devletlere gönderilen diplomatik temsilcilerin yerine getirecekleri görevlere diplomatik misyon denilmektedir.⁵¹ 1961 Viyana Sözleşmesi; diplomatik kadro üyelerini diplomatik misyonun rütbeli olan personeli olarak ifade etmekte, misyon şefi ve diplomatik kadronun üyelerini ise diplomatik ajan olarak tanımlamaktadır. Diplomatik personel Büyükelçi, Müsteşar, Başkâtip, İkinci Kâtip, Üçüncü Kâtip ve Ataşeden oluşmaktadır. Bunlar, devletin temsilcisi sıfatıyla diplomatik ilişkilerin yürütülmesinde görevli sınıfı teşkil eder.⁵²

İç hukukumuzda ise yurtdışında görev yapan diplomatik temsilcilere ilişkin mevzuat, 13 Aralık 1983 tarih ve 189 Sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'dir.⁵³

warrant-against-general-shaul-mofaz-first instanceunreported-bow-street-magistrates-court.

⁵⁰ Ivor Roberts, *Satow's Diplomatic Practice*, 6. Ed. (USA: Oxford University Press, 2011), 31.

⁵¹ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 9. Baskı, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2015), 239.

⁵² Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 84.

⁵³ Bkz. RG. 14.12.1983, S. 18251.

6. Konsolosluk Personeli

Konsolosluk temsilcileri, bir devletin yabancı bir devlette ticari çıkarlarını ve diğler devlette herhangi bir sebeple bulunan vatandaşlarını korumak, gerektiğinde yardımcı olmak için görevlendirilen memurlardır.⁵⁴ Konsolosluk, devletin bir organı olarak ifade edilebilir ve konsolosluklar buldukları devlette daimi olarak kurulurlar ve faaliyet gösterirler.⁵⁵ Diplomatik temsilcilerden farkı ise diplomatik temsilciler kendi devletlerini bürokratik olarak temsil ederken konsolosluk temsilcileri devletlerinin yabancı devletteki ticari ve idari çıkarlarını koruma, duyulan yönetimsel ve yargısal konularda vatandaşlarına destek olma gibi görevleri yerine getirirler. Örneğın, buldukları devlette kendi vatandaşlarının nikâh işlemleri, askerlik tescil işlemleri veya dövizli askerlik işlemleri gibi işlemler konsolosluk tarafından yürütölmektedir. Bu çerçevede konsolosluk temsilcileri yalnızca yetkili kılındıkları alanda görev yapan resmi görevlilerdir.⁵⁶

İç hukukumuzda 24 Eylül 1985 tarihli ve 85/9898 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüsü ve Konsolosluklarda Konsolosluk Memurları Statüsünü Haiz Personel İle İlgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmelik bulunmaktadır.⁵⁷

Ülkemizde görev yapan diplomatik temsilcilere tanınan her türlü dokunulmazlık ve ayrıcalıklarla ilgili düzenlemelerin nasıl yürütöleceğine dair kapsamlı düzenleme ise Adalet Bakanlığının 2008 tarihli 72/1 sayılı Genelge'sidir.⁵⁸ Bu Genelge, özellikle uygulamada karşılaşılan sorunların üstesinden gelmeyi

⁵⁴ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 390.

⁵⁵ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 481.

⁵⁶ A. Gündüz Ökçün, "Konsolosluk İlişkilerinin Kurulması ve Yürütölməsi," *Prof. Dr. Fikret Arık'a Armağan*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1973), 332.

⁵⁷ Bkz. RG. 12.2.1986, S. 19017.

⁵⁸ Bkz. 01.03.2008 tarihli Adalet Bakanlığının 72/1 numaralı Genelgesi.

amaçladığından diplomatik temsilcilerin suç işlemesi durumunda Türkiye'deki yetkili makamlarının izlemesi gereken prosedürü belirtmesi açısından da önemlidir.

II. ULUSLARARASI ANLAŞMALARLA GÖREVLENDİRİLEN YABANCI ASKER KİŞİLER HAKKINDA DÜZENLEMELER

A. Uluslararası Anlaşmalarla Görevlendirilen Yabancı Asker Kişiler

Devletler; askerî güç taleplerine ve uluslararası ortamda korunma ihtiyaçlarına karşılık verme, yardımlaşma ve işbirliği sağlama amacıyla imzalanan uluslararası sözleşmeler kapsamında diğer devlet topraklarında asker bulundurmaktadır.⁵⁹ Bu sözleşmeler NATO, BM gibi çok taraflı sözleşmeler olabileceği gibi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi bölgesel nitelikte de olabilir. Görevlendirilen yabancı devlet askerleri, taraflarca imzalanan sözleşmenin öngördüğü sınırlar çerçevesinde görev yapmaktadırlar. Yabancı asker kişilerin görevlerini icra ederken nasıl bir dokunulmazlık ve ayrıcalığa sahip olacağı sözleşmelerle düzenlenmiştir. Bu kapsamda dünyanın genelinde uygulama alanı bulan ve kabul gören NATO ve BM örgütlerinin bu konuda belirtmiş olduğu kıstaslara ve Türkiye'nin iç mevzuatında yabancı devlet askerlerinin kimleri kapsadığına değinmekte fayda vardır. Bu kapsamda, en geniş manada kıstaslar NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinde belirtilmiş, yabancı asker kişilerin kimler olduğuna ait üç kıstas ifade edilmiştir.⁶⁰ Bunlar:

1. Devletlerden birinin silahlı kuvvetlerine mensup olmak,

⁵⁹ Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014),142.

⁶⁰ Bkz. RG. 20.03.1954, S. 8963. Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme I/1-a.

2. NATO'ya taraf olan bir devletin ülkesinde bulunmak,
3. Askerî hizmet ve görevin yerine getirilmesi amacıyla yabancı devlette bulunmak şeklindedir.

Anlaşılacağı üzere yabancı asker kişi statüsünde bulunmak için yukarıda belirtilen üç kıstasın da aynı anda karşılanması gerekmektedir.

BM Antlaşmasında ise barışı koruma harekâtı mensuplarının faaliyetlerinde başarıya ulaşabilmeleri ve savunma amacıyla silahlı kuvvet kullanımına başvurabileceği ifade edilmiştir.⁶¹ BM Antlaşmasında, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinde yabancı asker kişilerin tanımladığı gibi ayrı başlık ile tanımlama yapılmamıştır. BM Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşmede⁶², BM kapsamında görev alan kişiler kategorize edilmiş, Sözleşmenin 6'ncı maddesinde uzman personelden bahsedilmiştir. Bu kategoriler arasında her ne kadar askerî personel bulunmasa da, literatürde askerî personelin uzman kategorisi içerisine dâhil olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu düzenlemeye göre, uzman personel oldukça geniş dokunulmazlık hakkına sahiptirler.

İç mevzuatta ise Anayasa'nın 92'nci maddesinde yabancı asker kişilerin nasıl Türkiye'ye kabul edileceği ve Türk askerinin yabancı bir devlete nasıl gönderileceği düzenlenmiştir.⁶³

Ayrıca 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 2'nci maddesinin 2'nci fıkrasında asker kavramı,

⁶¹ Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 214.

⁶² https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar_(Erişim Tarihi: 27 Nisan 2022)

⁶³ "Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir" (Anayasa m. 92)

askerlik mükellefiyeti altına giren er ve erbaşlar ile özel yasalarla Silahlı Kuvvetlere mensup olup resmî kıyafet taşıyan şahıslar olarak tanımlanmıştır.⁶⁴ Bu kapsamda, yabancı asker kişilerin de aynı şekilde üniforma denilen resmi kıyafet giyen personelden oluştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

B. Yabancı Asker Kişilerin Hukuki Statüsünü Düzenleyen Anlaşmalar

Yabancı asker kişilerin tabi olacağı kanun hükümleri uluslararası sözleşmelerin gereklerine göre değişiklik göstermektedir.

Yabancı askerî kuvvetlerin hukuki statüsünü düzenlemeyle ilgili birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalar akabinde iki taraflı ve çok taraflı antlaşmalar imzalanmıştır. Yabancı asker kişilerin dünyada çoğunlukla NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi (SOFA: Status of Forces Agreement) ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Kuvvetleri (United Nations Peacekeeping Forces) kapsamında çeşitli devletlerde görev yapması sebebiyle çalışmada özellikle bu iki anlaşma üzerinde durulmuştur.⁶⁵

1. NATO'ya Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme (NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi)

2'nci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan ortak güvenlik kaygısı devletlerin güvenliğe yönelik teşkilatlar kurmasına sebep olmuş, ülke sınırları içinde yabancı devlet askerlerine ihtiyaç artmıştır. 1949 yılında hayata geçirilen NATO'da,

⁶⁴ "Asker: Askerlik mükellefiyeti altına giren şahıslarla (Erbaş ve erler) özel kanunlarla Silahlı Kuvvetlere intisabeden ve resmi bir kıyafet taşıyan şahsa denir." (211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu m.2/2)

⁶⁵ Uğur Özgöker ve Güney Ferhat Batı, *Uluslararası Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Örgütler*, (İstanbul: Der Yayınları, 2017), 14.

antlaşmaya taraf devletlerin silahlı kuvvetlerinin barış zamanında diğer bir taraf devletin ülkesinde uzun süre görev yapabileceği belirtilmiştir. Böyle bir duruma ihtiyaç duyulması halinde tüm üye ülkelerin kuvvetlerinin statülerinin ve yetkilerine dair ilkelerin resmi bir belgede tanımlanması elzem hale gelmiştir.⁶⁶ Bu sebeple 19 Haziran 1951 tarihinde Londra'da NATO'ya Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme imzalanmıştır. NATO'ya Türkiye 18 Şubat 1952 tarihli ve 5886 sayılı Kanun'la katılmış, teşkilata üye devletler arasında imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşmeyi 20 Mart 1954 tarihli ve 6375 sayılı Kanun'la onaylamıştır.⁶⁷ Daha öncede belirtildiği üzere kaynakların genelinde bu sözleşmeden NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi olarak bahsedildiğinden bu çalışmada da aynı şekilde kullanılmıştır.

2. BM Barışı Koruma Kuvvetlerinin Hukuksal Statüsü

Uluslararası ortak güvenlik ve barış ihtiyaçları için imzalanan bir diğer büyük anlaşma BM Antlaşmasıdır. BM Antlaşmasında BM üyesi devletler; iki büyük dünya savaşı benzeri savaşların yaşanmasının önüne geçilmesi, uluslararası hukukun gerekleri doğrultusunda uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için ortak hareket edilmesi ve barış anlayışı içinde komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi konularında mutabakata varmıştır.⁶⁸ Uluslararası alanda, barışı destekleme operasyonlarında görevli personelin görevlerini etkin bir şekilde yürütebilmeleri için bazı imtiyazlara ve dokunulmazlıklara sahip olması gerektiği değerlendirilmiştir. Barışı koruma

⁶⁶ Mette Prasse Hartov, "NATO Status Of Forces Agreement: Background and a Suggestion for the Scope of Application," *Baltic Defence Review* 2, no.10 (2003): 48.

⁶⁷ Bkz. RG. 20.03.1954, S. 8663.

⁶⁸ M. Tefvik Odman. "Barışı Destekleme Operasyonları," *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1.1, (2004), 68-102.

kuvvetleri ve mensuplarının kabul eden devlette görevlerini ifa etmesiyle alakalı hususlara, BM Antlaşması'nın 105'nci maddesi ile 1946 tarihli Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme hükümleri uygulanmaktadır. BM'ye Türkiye 24 Ağustos 1945 tarihli ve 4801 sayılı Kanun'la katılmış, teşkilata üye devletler arasında imzalanan Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme'yi 15 Mart 1950 tarihli ve 5598 sayılı Kanun'la onaylamıştır.⁶⁹

III. ARAMA

Arama; hukuki anlamda sanığın yakalanması veya suç belgelerinin ele geçirilmesi için bir kişinin üzerinde, konutunda, eşyasında ya da işyerinde yapılan araştırmayı ifade etmektedir.⁷⁰ Koruma tedbiri olarak bakıldığında arama; kamu güvenliğini ve düzenini sağlayabilmek için suç şüphesi durumunda şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi amacıyla üstlerinin, araçlarının, eşyalarının, ikametlerinin, belgelerinin araştırılması işlemidir.⁷¹ Bu işlemin yapılması, ilgili kişinin hayatının gizliliğine bir takım sınırlamalar getirmektedir.⁷²

A. Aramanın Çeşitleri

Arama, çeşitli kıstaslar gözetilerek literatürde farklı şekillerde kategorize edilmiştir. Çalışmanın odak noktası olan amaca göre ayırım ile arama; "önleme araması" ve "adli arama" şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bunun yanında arama konusu veya arama yapılan yere göre "üstte arama", "konutta arama", "işyeri veya kişiye ait diğer yerlerde arama" ve "eşyada arama"

⁶⁹ Bkz. RG. 21.03.1950, S. 7462.

⁷⁰ www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2022)

⁷¹ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, (İstanbul: Beta Basımevi, 2010), 1033.

⁷² Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2020), 297.

şeklinde kategorize edilmiştir. Başka bir ayırım şekli ise aramaya maruz kalan kişiye göre yapılmış, şüpheli veya sanık üzerinde arama ve diğer kişiler üzerinde arama olarak ifade edilmiştir.

1. Önleme Araması

Önleme araması; özellikle milli güvenlik ve kamu düzeninin sağlanması, insanların genel sağlık ve genel ahlakına aykırı hareketlerin engellenmesi ile hak ve hürriyetlerinin korunması amacıyla suç işlenmesinin önlenmesi için yapılan arama şeklidir.⁷³ Bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için önleme araması; hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki amirin yazılı emriyle belli yerlerde, kişilerin üstlerinde, aracında, özel kâğıtlarında ve eşyasında yapılan arama işlemi şeklinde icra edilmektedir.⁷⁴ Önleme aramalarında esas amaç; devletin topluma suç ve suçluyla mücadele ettiğini göstererek güven ve huzur ortamının sağlanması, kamu emniyetini ve güvenliğini tehlikeye uğratan kişi veya eşyaları bulunarak kolluğun himayesi altına alınmasıdır. Önleme aramasının başka bir ifadesi ise suç işlenmesini veya tehlikenin meydana gelmesini önlemek gayesiyle şahısların özel evraklarının, araçlarının, eşyalarının veya üstlerinin aranmasına imkân tanıyan idari kolluk faaliyeti şeklindedir.⁷⁵ Önleme araması nihayetinde idari bir tedbirdir ve idari bir tedbir olduğu için, konuya ilişkin düzenlemelere Ceza Muhakeme Kanununda (CMK) değil, Polis Vazife Salahiyet Kanunu (PVSK) ve Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde

⁷³ Bkz. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m.18.

⁷⁴ Veli Özer Özbek, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006), 307.

⁷⁵ Eşref Barış Börekçi, "Yeni Düzenlemeler Işığında Önleme Aramaları," *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(17), (2020), 96.

yer verilmiştir.⁷⁶ Ayrıca askeri mahallerde önleme araması ise 211 sayılı İç Hizmet Kanununda düzenlenmiştir.⁷⁷

2. Adli Arama

Adli arama ile ilgili literatürde birçok tanım mevcuttur. En genel tabirle, adli aramayı ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla delillerin elde edilmesi için bir kimsenin meskeninde, etrafı çevrili sair mahallerinde, üzerinde ve eşyasında yapılan araştırma işlemi olarak tanımlamak mümkündür.⁷⁸

⁷⁶ “a) Millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkım veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, b) Suç işlenmesinin önlenmesi, c) Taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti, amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülki âmirin yazılı emriyle ikinci fıkrada belirtilen yerlerde, kişilerin üstlerinde, aracında, özel kâğıtlarında ve eşyasında yapılan arama işlemi” (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m.19)

⁷⁷ “Tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usulüne göre verilmiş sulh ceza hâkimi kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde askerî birlik komutanının veya askerî kurum amirinin ya da hukuk hizmetleri başkanı veya birim amirinin yazılı emri üzerine, askerî mahallerde özel kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla kişilerin üstü, araçları, özel kâğıtları ve eşyası aranır, gerekli tedbirler alınır, suç delilleri koruma altına alınarak 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre gerekli işlemler yapılır. Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir. Arama kararında veya emrinde; aramanın sebebi, konusu ve kapsamı ile yapılacağı yer, zaman ve geçerli olacağı süre belirtilir. Aramanın sonucu, arama kararı veya emri veren merci ya da makama bir tutanakla bildirilir. Konutta ve yerleşim yerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Milli Savunma Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir” (211 sayılı İç Hizmet Kanunu m. 56/A)

⁷⁸ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı*, (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2014), 535.

Adli arama, Anayasa'nın 20 ve 21'inci maddeleri ile CMK'nın 116 vd. maddelerinde yer almaktadır. CMK 116'nci maddede adli arama; suç delillerinin elde edilmesi ya da yakalanması konusunda makul şüphe bulunan şüpheli ya da sanığın evinin, üstünün, eşyasının, işyerinin ya da ona ait olan diğer yerlerin aranması olarak belirtilmiştir. 117'nci maddesinde ise kanun koyucu, şüpheli ya da sanığın yakalanabilmesi ya da suç delillerinin elde edilebilmesi için bu kişiler haricindeki diğer kişilerin de eşyasının, evinin, üstünün, işyerinin ya da o kişilere ait başka yerlerin aranmasına izin vermektedir.

Arama için gerekli olan makul şüphe kavramı; hayatın olağan akışında somut olaylar karşısında oluşan şüphedir.⁷⁹ Makul şüphe akla uygun olan şüphe olarak ifade edilmektedir. Şüphenin objektif bir anlamı ve fiilin o kişi tarafından işlendiğinin kabul edilebilir olması gereklidir.⁸⁰ Makul şüphede, ihbar veya şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir. Şüpheli ve sanık dışındaki suç işlediğinden şüphelenilmeyen bir kişi hakkında arama yapılabilmesi için sadece makul şüphe yeterli değildir, makul şüpheden daha yoğun bir şüphenin varlığı gerekmektedir.⁸¹ Keza üçüncü kişileri kanun koyucu şüpheliye veya sanığa nazaran daha fazla korumuştur. Üçüncü kişilerin aramaya katılma yükümlülüğü sanık ve şüpheliye nazaran daha az olması doğaldır. Belirtilen kişilerin aranması için makul şüphenin somut olgulara dayanması gerekmektedir.⁸² Öğretide, arama sonunda belirli bir şeyin

⁷⁹ Veli Özer Özbek, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999), 63.

⁸⁰ Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2012), 244.

⁸¹ Murat Önok, *Adli İdari Arama ve Uygulamadaki Sorunlar*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015), 272.

⁸² "Belirtilen konularda şüphenin somut olgulara dayanması şarttır." (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m. 6/4)

bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olguların mevcut olduğuna dikkat çekilmektedir.⁸³ Ayrıca gözle görülen, işitilerek varlığına ait delillere ulaşılabilen dışarıdan bakıldığında herkes tarafından fark edilen deliller arama kavramı içinde yer almamaktadır.⁸⁴

Üst araması, beden muayenesine dönüşmeyecek tarzda olsa da kişinin beden dokunulmazlığını ihlal eden bir arama türüdür.⁸⁵ Üst araması, kişinin üzerinde taşıdığı giysilerde yapılırken kişinin kıyafetleri altında gözle tespiti edilen malzemelerin aranması da üst araması kapsamındadır.⁸⁶ Eşya araması, aramaya tabi kişinin zilyetliğinde bulunan her türlü taşınır malda yapılan aramadır. Konut, kişinin özel yaşam alanı olarak belirlediği dıştan bakıldığında rahatça anlaşılan, sürekli veya geçici olarak oturulan veya kalınan yerdir.⁸⁷ Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kişinin kaldığı otel odası dahi konut olarak kabul edilmektedir.⁸⁸ Hatta ve hatta çadır, karavan, tekne gibi alanlar da kişinin o yeri konut olarak kullanması durumunda konut olarak kabul edilmektedir.⁸⁹ Belirtilen yerlerde yapılan aramaya konutta arama denilmektedir.

⁸³ Özbek, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama*, 317.

⁸⁴ Feridun Yenisey, *Arama Hukukuna Giriş*, (İstanbul: Ulus Basım, 2006), 7.

⁸⁵ Cihan Koç, *Kolluğun (Jandarma ve Polisin) Adli Görevleri*, (Ankara: Kartal Yayınevi, 2005), 336.

⁸⁶ Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2008), 591.

⁸⁷ Recep Gülşen, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Arama," *Hukuki Perspektifler Dergisi*, 3 (2005), 90.

⁸⁸ Kubilay Taşdemir ve Ramazan Özkepir, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, (Ankara: Turhan Kitapevi, 2010), 496.

⁸⁹ Yeşim Yılmaz, "Bir Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemi Olarak Adli Arama," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2016), 265.

B. Diplomatik Dokunulmazlığı Olan Şahıslar Hakkında Arama

Diplomatik dokunulmazlığa sahip olan kişilere, görevlendirildikleri ülkelerde uluslararası örf, adet, teamüller ve sözlüşmeler gereğince birtakım ayrıcalıklar tanındığını ifade etmiştik. Diplomatik personel içinde sayılan Devlet Başkanının, Hükümet Başkanının, Dışışleri Bakanının, diğler bakanlık personelinin ve üst düzey bürokratların yabancı devlet topraklarını her türlü ziyaretleri sırasında dokunulmaz ve ayrıcalıklı oldukları, haklarında arama tedbirleri uygulanamayacağı evrensel olarak kabul edilmektedir.⁹⁰ Bu sebeple sayılan bu personel hakkında yabancı devlet topraklarında arama tedbiri uygulanamayacağı ile ilgili bir tartışma söz konusu değildir. Diğler diplomatik temsilciler ile ilgili arama tedbiri incelendiğinde ise 1961 Viyana Sözlüşmesi ve 1963 Viyana Sözlüşmesinde benzer tanımların yapıldığı söylenebilir. 1961 Viyana Sözlüşmesi ve 1963 Viyana Sözlüşmesinde kişisel dokunulmazlıklar; üstünün, aracının, evinin, işyerinin ve bagajının aranmaması olarak; cezai dokunulmazlıklar; herhangi bir suçtan dolayı gözaltına alınmaması, tutuklanmaması veya bulunulan ülke hukukunun ihlallerinden dolayı soruşturulmaması olarak düzenlenmiştir. Sözlüşme metinlerinde arama tedbirinin aynı şekilde belirtildiği görülse de aramanın şartları açısından diplomatik misyon görevinde olan diplomatik temsilciler ve konsolosluk çalışanları arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Arama tedbirinin hangi şart ve zamanda hangi diplomatik temsilciye nasıl uygulanacağını daha iyi ifade etmek amacıyla diplomatik temsilcilerin dokunulmazlıklarına dair düzenlemeler sırayla incelenmiştir. Bu maksatla, öncelikle diplomatik misyon görevinde olan diplomatik temsilciler açısından konu ifade edilmiştir.

⁹⁰ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 391-400.

Diplomatik misyon görevi kapsamında olan diplomatik temsilcilerin dokunulmazlığı ve ayrıcalığını düzenleyen 1961 Viyana Sözleşmesinin 22'nci maddesinde diplomatik dokunulmazlığa sahip kişilerin özel konutu, eşyası ve üzerinin aranmayacağı belirtilmiştir. Bu sebeple Türkiye gibi 1961 Viyana Sözleşmesine taraf olan ülkelerde görev yapan diplomatik temsilciler hakkında ulusal mevzuatta düzenlenen önleme araması tedbiri uygulanmamaktadır.⁹¹ Başka bir deyişle idari bir tedbir olan önleme aramasının 1961 Viyana Sözleşmesine tabi büyükelçi, kâtip ve ataşe gibi diplomatik temsilcilerin üstü, özel kâğıt ve eşyaları ile araçlarında uygulanması mümkün değildir.⁹² Nihayetinde kabul eden devlet; diplomatik temsilcilerine gereken saygıyı göstermek, kişiliğini, onurunu ve özgürlüğünü teminat altına almak zorundadır. Bu sebeple, kabul eden devletin diplomatik temsilcilere yönelik herhangi bir ihlali önlemek için gerekli tüm önlemleri almakla yükümlü olan kolluk görevleri bu konuda eğitilmeli, belirtilen diplomatik temsilciler hakkında önleme araması tedbirini uygulama hatasına düşmesi engellenmelidir.

Diplomatik temsilciler hakkında oluşan suç şüphesi durumunda ise adli koruma tedbirlerine ilişkin tedbirlerin uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin düzenlemeler de uluslararası sözleşmeler içeriğinde mevcuttur.⁹³ 1961 Viyana Sözleşmesinin 29'uncu maddesinde bir diplomatik temsilcilerin

⁹¹ Gözlügül, *Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması*, 109.

⁹² Şemsettin Aksoy, *Önleme ve Koruma Tedbiri Olarak Arama*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2007), 113.

⁹³ "Uluslararası Adalet Divanı, diplomasi personelinin bir suç işlemesi halinde şartlar ne olursa olsun, kabul eden devletin yargılama ve cezalandırma yetkisi bulunmadığını vurgulamakta ve genel uluslararası hukuka göre diplomatların her türlü cezai yargı yetkisinden müstesna olduklarını açıkça ifade etmektedir". Bkz. International Court of Justice, Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v Tehran), Judgment of 24 May 1980, para 79, Erişim tarihi Nisan 22, 2022, <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf>.

kişisel dokunulmazlığa sahip olduğu, kişiliğine saygı hakkı bulunduğu ve hiçbir şekilde tutuklanamayacağı veya gözaltına alınamayacağı belirtilmiştir. Her ne kadar madde metninde adli arama tedbiri açıkça ifade edilmese de gözaltı ve tutuklama tedbiri uygulanması mümkün olmayan diplomatik temsilci hakkında adli arama tedbirinin de evleviyette uygulanamayacağı açıktır. Diğer yandan önleme aramasında da ifade edildiği üzere 1961 Viyana Sözlüşmesinin 22'nci maddesinde diplomatik dokunulmazlığa sahip kişilerin aranmayacağı da özel olarak düzenlenmiştir.

Elçilik binaları ve bu binalara ait eklentiler de diplomatik dokunulmazlığa sahip olduklarından arama tedbiri bakımından muafiyetleri bulunmaktadır.⁹⁴ Bu sebeple kabul eden devletin diğer devletlerin elçilik binalarında arama yapması mümkün değildir.

Diplomatik çanta ise sahip olduğu dokunulmazlık bakımından mutlak bir nitelik taşımaktadır. Bu kapsamda diplomatik çantalar hiçbir şart ve durumda açılmamakta veya alıkonulamamaktadır.⁹⁵ Buna göre diplomatik çantalar, direkt olarak veya elektronik ve diğer teknik cihazlarla aramadan muafır. Konuya paralel olarak Uluslararası Hukuk Komisyonunca da diplomatik iletişim için korumanın artırılması yönünde fikir beyan edilmiştir. Bu sebeple diplomatik çantalar hakkında önleme ve adli arama tedbiri uygulanması söz konusu değildir.

Diplomatik temsilciler hakkında önleme ve adli aramaya ilişkin ilk istisna diplomatik temsilcinin özel eşyası sayılabilecek kişisel bagajların istisnai durumlarda ve belirtilen yöntemlerle

⁹⁴ Bkz. RG. 12.09.1984, S. 18513, 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözlüşmesi m. 22.

⁹⁵ Bkz. RG. 12.09.1984, S. 18513, 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözlüşmesi m. 27/3.

aranmasıdır. 1961 Viyana Sözleşmesine göre, ithalatta ve ihracatta kabul eden devlet mevzuatınca yasak olan eşyaların olduğuna ilişkin ciddi şüphe olması durumunda, diplomatik temsilcinin şahsi bagajı aranabilmektedir. Bu hallerde arama, ancak diplomatik temsilcinin veya yetkili temsilcinin huzurunda yapılabilir.⁹⁶ Tabii ki diploması personeli kişisel dokunulmazlığa sahip olduğundan kabul eden devletin diplomatik temsilcisine gereken saygıyı göstererek özgürlüğünü teminat altına almakla yükümlü olduğu değerlendirildiğinde bu istisnai durumun kesinlikle suiistimal edilmemesi önemlidir.

Diplomatik temsilcilerin muhtemel bir suça iştirak etmiş olmaları ihtimalinde ne yapılacağı konusu ise zaman zaman devletler arasında sorun sahası olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihayetinde diplomatik dokunulmazlık statüsü; diplomatik temsilciye, kabul eden devletin kanun ve düzenlemelerini ihlal etme veya herhangi bir suç işleme yetkisi vermez.⁹⁷ Bu bağlamda; 1961 Viyana Sözleşmesinin 32'nci maddesi, gönderen devlete diplomatik dokunulmazlığı kaldırma yetkisi vermiştir. Her ne kadar çok fazla uygulama alanı olmasa da gönderen devletin diplomatik temsilcinin dokunulmazlığını kaldırabileceği düzenlenmiştir. Genel olarak uygulamada, gönderen devletler diplomatik temsilcilerini kabul eden devlette idari, cezai veya hukuki yargıya tabi tutulmaması için özen göstermektedir. Diğer yandan da diplomatik temsilcilerin görev yaptıkları yabancı devlet topraklarında suç işlemeleri veya suç işledikleri iddiasına maruz kalmaları muhtemeldir. Diplomatik temsilcinin alkollü şekilde trafiğe çıkması sonucu bir kişinin yaralanmasına sebebiyet vermesi konuya örnek olarak

⁹⁶ Bkz. RG. 12.09.1984, S. 18513, 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi m. 36/2.

⁹⁷ Gözlügül, *Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması*, 115.

verilebilir. Bu durumlarda diplomatik temsilcinin dokunulmazlığı ve ayrıcalığı olması sebebiyle gönderen devlet, kişinin diplomatik dokunulmazlığını kaldırmadığı sürece kabul eden devletin suç soruşturmasında ve kovuşturmasında bulunması mümkün değildir.⁹⁸ Suçu soruşturma ve kovuşturma yetkisi bulunmayan kabul eden devletin haliyle diplomatik temsilci hakkında adli arama tedbiri uygulaması da mümkün olmamaktadır.

Bu gibi diplomatik temsilcinin suç işlemesi halinde, eğer gönderen devlet diplomatik temsilcinin dokunulmazlığını kaldırma niyetinde değilse devletler genellikle gönderen devlet tarafından diplomatik temsilcinin geri çekilmesini istemekte, bunun mümkün olmaması halinde söz konusu diplomatik temsilciyi “istenmeyen kişi (persona non grata)” ilan etmekte ve ülkeyi terk etmesini sağlamaktadır. Kabul eden devletin bir diplomatik temsilciyi istenmeyen kişi ilan etmesi durumunda gönderen devlet, söz konusu personeli geri çağırması veya diplomatik misyonu sona erdirmelidir.⁹⁹ Aksi takdirde diplomatik temsilcinin diplomatik dokunulmazlığı kalkacak ve kabul eden devletin yargı yetkisine dâhil olacaktır.

Diplomatik temsilcilerin her koşulda tam dokunulmaz olmaları literatürde bazı eleştirilere neden olmaktadır. Bu eleştirinin savunucularınca, suçüstü halinde diplomatik temsilciler hakkında koruma tedbirlerinin uygulanabileceği ifade edilmiştir.¹⁰⁰ Fakat görüşün aksini savunan yazarlarca, suçun failinin diplomatik temsilci olduğunun anlaşılması durumunda kişinin ivedilikle salıverilmesi gerektiği

⁹⁸ A. John Radsan, “The Unresolved Equation of Espionage and International Law,” *Michigan Journal of International Law* 28, 3 (Spring 2007), 621.

⁹⁹ Bkz. RG. 12.09.1984, S. 18513, 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi m. 9.

¹⁰⁰ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 94-95.

belirtilmiştir.¹⁰¹ Bu durumda da aslında diplomatik temsilcinin aranmasında kamu görevlisinin hataya düşmesi mevcuttur. Aslında bilerek ve isteyerek yetkili merciin uyguladığı bir arama tedbirinden söz edilemez. Bu sebeple suçüstü halinde eğer kişinin diplomatik temsilci olduğu yetkililerce biliniyorsa kişi hakkında adli arama tedbiri uygulanması mümkün değildir.

Başka bir görüş de kabul eden devletin kamu güvenliği için acil önlem alması gerektiğinde veya meşru müdafaa gibi durumlarda elçilik binalarına girilebileceği fikridir.¹⁰² Fikir, bazı yazarlar tarafından desteklense de 1961 Viyana Sözleşmesinin lafzından böyle bir istisnaya yer verilmediği açıktır. Aslında 1961 Viyana Sözleşmesi müzakereleri sırasında çok acil durumlarda bu kurala istisna getirilip getirilemeyeceği tartışılmıştır. Ancak bu öneri, kabul eden devletin kendisine tanınan yetkisini kötüye kullanmak suretiyle bu tedbirin kötü niyetli kullanımına yol açabileceği gerekçesiyle çoğunluk tarafından reddedilmiştir.¹⁰³ Sonuç olarak; büyükelçi, ataşe ve katip gibi diplomatik misyon görevini yürüten diplomatik temsilciler hakkında önleme ve adli arama tedbirinin uygulanmasının mümkün olmadığı söylenebilir.

Bir diğer diplomatik temsilci niteliğinde olan konsolosluk personeli açısından arama tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağı ise aynı şekilde uluslararası örf, adet ve teamüllere ve uluslararası sözleşmelere göre yürütülmektedir. Öncelikle önleme aramasından bahsetmek gerekirse 1963 Viyana Sözleşmesinin 41'inci maddesi gereğince konsolosluk personeli için de önleme aramasının uygulanamayacağını söylenebilir.

¹⁰¹ René Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crimes," *Juridica International VIII*, (2003), 111.

¹⁰² Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 432.

¹⁰³ Chanaka Wickremasinghe. "Immunities Enjoyed by Official of Stated and International Organizations," ed. Malcolm Evans, *International Law 3. Edition*, (Oxford: Oxford University Press, 2010), 380-410.

Konsolosluk personeli hakkında adli arama tedbiri hakkında ise düzenleme yine 1963 Viyana Sözleşmesi 41'inci maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede sadece ağır suç halinde ve resmi görevleri dışında yetkili adli makamın onayı ile arama tedbiri uygulanabileceği ifade edilmiştir. Bunun dışında konsolosluk personelinin ağır suç kapsamına girmeyen suçlarda ve resmi görevleri sırasında tam dokunulmaz olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁴ Aynı şekilde konsolosluk personeli için de ağır suç hali dışında problem teşkil eden bir suç işlenmesi veya resmi görevleri sırasında suç işlenmesi durumunda kabul eden devletin ne yapabileceği sorusu akla gelmektedir. Bu gibi durumlarda konsolosluk personeli de kabul eden devlet tarafından istenmeyen kişi ilan edilebileceği 1963 Viyana Sözleşmesinde düzenlenmiştir.¹⁰⁵ Anlaşılacağı üzere büyükelçi, ataşe gibi diplomatik temsilcilerden farklı olarak resmi görevleri dışında veya ağır suç halinde konsolosluk personeli hakkında adli arama tedbiri uygulanmasında yasal bir engel bulunmamaktadır. Fakat kabul eden devlet, yetkisi dâhilinde konsolosluk personeli hakkında adli arama tedbiri uygulayacak ise aramanın yapılaş şeklinin uluslararası örf ve teamüllere uygun olması, karşılıklı ilişkilere zarar vermemesi açısından önemlidir. Fakat "ağır suç" olarak ifade edilen tabirin hangi suç tiplerini kapsadığı sorusu akla gelebilir. 1963 Viyana Sözleşmesi 41'nci madde metninde ifade edilen ağır suç tiplerinin, ağır ceza mahkemesinin görev alınana giren suçlar olduğu söylenebilir. Türk hukukunda ağır ceza mahkemelerinin görev alanı, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanununun 11 ve 12'nci maddelerinde düzenlenmiştir.

¹⁰⁴ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 489.

¹⁰⁵ Bkz. RG. 29.05.1975, S. 15249, 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi m. 23.

Son olarak konsolosluk binaları ve bu binalara eklenti binalar da elçilik binalarında olduğu gibi arama tedbirlerinden muaf olduğunu belirtmekte fayda vardır.¹⁰⁶ Bu yerlerde kabul eden devlet yetkilileri tarafından adli arama yapılması mümkün değildir.

Türkiye Cumhuriyeti de ifade edildiği üzere 1961 Viyana Sözleşmesi ve 1963 Viyana Sözleşmesine taraf bir ülkedir ve sözleşmenin gereklerini eksiksiz yürütmek ile mükelleftir. Bu sebeple kanun uygulayıcıları tarafından kanunun hassasiyetle uygulanması ve devletler arası ilişkilerin sağlıklı yürütülebilmesi için iç hukukumuzda Adalet Bakanlığı tarafından 2008 yılında Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları Genelgesi düzenlenmiştir. Bu Genelge, ülkede bulunan diplomatik temsilcinin suç işlemesi durumunda Türk makamlarının izlemesi gereken usulü belirlemiştir. Genelge'nin 15'inci maddesinde, diplomatik temsilci tarafından suç işlenmesi durumunda ilgili suçu soruşturan Cumhuriyet Savcısı tarafından suça ait bilgilerin Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne bildirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Müteakibinde Adalet Bakanlığınca; diplomatik temsilci olduğunu söyleyen şüphelinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanıp yararlanmadığı Dışişleri Bakanlığı ile koordine edilerek ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına iletilmesi gerektiği hususu düzenlenmiştir. Dışişleri Bakanlığının yaptığı değerlendirmede şüpheli, diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanmıyor ise soruşturmaya devam edilmesi, şüphelinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanıyor olması halinde ise soruşturma evrakının Adalet Bakanlığına gönderilmesi ve ilgili soruşturmanın sona

¹⁰⁶ Bkz. RG. 29.05.1975, S. 15249, 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi m. 31/2.

erdirilmesi belirtilmiştir. Genelge'nin 16'ncı maddesine göre, suç işleyen kişinin diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanan diplomatik temsilci olduğu anlaşıldıktan sonra hakkındaki soruşturma evrakı diplomatik kanaldan gönderen devlet yetkili makamlarına iletilmektedir. Böylelikle diplomatik temsilcilerin vatandaşlık bağı ile bağı olduğu ülkeler yetkili kılınmaktadır.

Dünya geneline bakıldığında diplomatik temsilci statüsünde bulunan personelden dokunulmazlık ve ayrıcalıklarının kötü niyetli kullananların örneklerine rastlamak mümkündür. Trafik güvenliğinin taksirle tehlikeye sokulması veya çevrenin kasten kirletilmesi gibi suçlarda diplomatik ilişkilerin etkinliğini sağlamak için bu suistimler kabul eden devletler tarafından tolere edilebilir. Bazı suçlar ise uyuşturucu veya uyarı madde imal ve ticareti, cinsel saldırı veya kasten adam öldürme gibi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını, müebbet cezasını veya süreli hapis cezasını gerektiren suçlardır.¹⁰⁷ Bu tarz suçun işlenmesi durumunda kabul eden devlet, çoğunlukla diplomatik temsilcinin sınır dışı edilmesini sağlamaktadır. Tarihte vuku bulan örneklerden bazıları şu şekildedir:

1987 tarihinde Amerikan makamları, Birleşmiş Milletler kapsamında görev yapan Zimbabwe ticari ataşesi Floyd Karamba'yı çocukları istismar ettiği ve ailesini bu tacizi izlemeye zorladığı gerekçesiyle sınır dışı etmiştir. Fakat ataşenin diplomatik dokunulmazlığı bulunduğundan, sınır dışı etmeden önce ABD bahse konu suça ilişkin herhangi bir soruşturma ve kovuşturma yapamamıştır¹⁰⁸

¹⁰⁷ Kenneth K. Mwenda, *Public International Law and the Regulation of Diplomatic Immunity in the Fight against Corruption*, (Cape Town: Pretoria University Law Press, 2011), 39-40.

¹⁰⁸ Mitchell Ross. "Rethinking Diplomatic Immunity: A Review of Remedial Approaches to Address the Abuses of Diplomatic Privileges and Immunities," *Am. UJ Intl'l L. & Pol'y* 4,(1989), 173.

ABD'nin İslamabad elçiliğinde görevli personel Raymond Davis, Ocak 2011'de Lahore'da iki Pakistanlı adama silahla ateş etmesi sebebiyle yerel makamlarca gözaltına altına alınmıştır. Fakat ülke kanunlarına göre işlenen suçun niteliği ne kadar ciddi olursa olsun kabul eden devletin yapabileceği şey, bunu gönderen devletten söz konusu personeli çekmesini istemek, gönderen devlet tarafından personel çekilmez ise söz konusu personeli istenmeyen kişi ilan etmektir. Bu sebeple; elçilikte görevli personel hakkında başka bir koruma tedbiri uygulanmadan sınır dışı edilmesi sağlanmıştır.¹⁰⁹

Rusya'da yetkiler, Mayıs 2013'te diplomatik temsilci olarak ülkesinde görev yapan bir CIA ajanını casusluk faaliyetinde bulunduğu gerekçesiyle gözaltına almış, fakat temsilcinin dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahip olması nedeniyle hakkında arama da dâhil başka bir koruma tedbiri uygulayamamıştır. Söz konusu diplomatik temsilci istenmeyen kişi ilan edilerek temsilcinin ülkeyi terk etmesi istenmiştir.¹¹⁰

Örneklerden de anlaşılacağı üzere diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların diplomatik temsilciler hakkında muhakeme engeli oluşturduğu söylenebilir. Muhakeme engeli, belli sıfatlara sahip kişiler açısından söz konusu dokunulmazlıkların muhakeme şartlarının sağlanmamasına neden olduğu anlamına gelmektedir. Muhakeme şartlarının varlığı veya yokluğu, soruşturmanın başlamasından hükmün kesinleşmesine kadar muhakemenin her aşamasında yetkilerce re'sen araştırılır.¹¹¹ Aslında diplomatik

¹⁰⁹ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 96.

¹¹⁰ Gregory L. White, Paul Sonne and Siobhan Gorman, "Russia Expels American on Spy Allegations," *Wall Street Journal*, 14 May 2013, Erişim tarihi Nisan 22, 2022, www.wsj.com/articles.

¹¹¹ Veli Özer Özbek, M. Nihat Kanbur, Pınar Bacaksız ve Koray Doğan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 6.

temsilcilerin örneklerde belirtilen tarzda fiilleri suç teşkil eder ve TCK'ya göre cezalandırılabilir, fakat diplomatik temsilci sıfatları soruşturma ve kovuşturma yapılmasına engel oluşturur. Diplomatik sıfatların kalkmadığı sürece de muhakeme engelinin kalkması mümkün değildir.¹¹² Bu sebeple de diplomatik temsilcilerin üstünün, aracının, elçilik binasının veya çantasının aranmasına diplomatik temsilcinin yararlandığı yargı dokunulmazlığı engel teşkil etmektedir.¹¹³

C. Yabancı Asker Kişiler Hakkında Arama

Diplomatik temsilcilerde olduğu gibi uluslararası sözleşmelerle yabancı devletlerde görevlendirilen asker kişilere de görevlendirildikleri ülkelerde, ülkelerin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler gereğince birtakım ayrıcalıklar tanındığını ifade etmiştik. Bu itibarla yabancı asker kişilerin görevlendirildikleri devletlerde haklarında arama tedbiri uygulanıp uygulanmayacağı hususu da uluslararası sözleşmeler dayanağında belirlenmiştir.

BM, NATO ve çerçeve sözleşmeler kapsamında yabancı devlet topraklarında görev yapan asker kişilerin yararlandıkları dokunulmazlık ve ayrıcalıklar farklılıklar göstermektedir. BM kapsamında görev yapan asker kişiler, yabancı devlet topraklarında çoğunlukla çatışmaların durdurulması, uluslararası güvenliğin ve barışın tesisi, çözüm ve uzlaşmanın kolaylaştırılması gibi amaçlarla görev almaktadır.¹¹⁴ Yani BM kapsamında görev yapan askerler genellikle çatışma bölgelerinde görev yapmaktadırlar ve görev süreleri boyunca BM Antlaşmasınının 105'inci maddesinde belirtildiği üzere geniş

¹¹² Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, (İstanbul: Arıkan Yayınları, 2005), 23.

¹¹³ Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, 420-435.

¹¹⁴ Sadi Çaycı, "Barış Gücü Harekâtının Hukuksal Esasları," *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Y.112, 335 (1993), 104-105.

ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahiptirler. BM kuvvetlerinin görev yaptıkları yer, zaman ve olaylar dikkate alındığında yabancı ülke topraklarında kendileri hakkında arama tedbiri uygulanması çok da mümkün değildir. Bu sebeple BM kapsamında görev yapan yabancı askerler görevlerini tam bir bağımsızlık içinde ifa edebilmeleri için her türlü adli ve idari tedbirden istisna tutulmaktadır.¹¹⁵

Barış şartlarında belli sebepler ile yabancı devlet topraklarında bulunan askerler hakkında uygulanacak hukuki prosedür ise ayrıntılı olarak NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinde düzenlenmiştir. Bu sözleşme devletler arası imzalanan çerçeve sözleşmelere de dayanak olmuş, sözleşme hükümlerinin birçoğu sözleşmelere doğrudan dâhil edilmiştir. NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 2'nci maddesinde yabancı asker kişilerin kabul eden devletin yasalarına riayet edeceği ifade edilmiştir. Örnekle açıklamak gerekirse; NATO kapsamında Türkiye topraklarında görev yapan yabancı askerler hakkında önleme araması tedbiri uygulanmasında yasal bir sınırlama bulunmamaktadır. Fakat önleme aramasının tek istisnasının yabancı devlet askerinin resmi vazifesinin ifası dolayısıyla veya resmi vazifinin ifası sırasında önleme aramasından muaf olduğu kanaatindeyim. Çünkü her ne kadar idari bir tedbir olan önleme aramasıyla doğrudan ilişkili olmasa da NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi 7/3-a maddesinde resmi vazifesinin ifası dolayısıyla veya resmi vazifinin ifası sırasında yabancı askerlerin suç işlemesi halinde dahi yargı bağımsızlığına sahip olduğuna ve bu durumlarda adli arama tedbiri uygulanmasının mümkün olmadığına ilişkin düzenleme mevcuttur.¹¹⁶ Bu şartlarda yabancı askerler kişilerin adli arama

¹¹⁵ Mustafa Doğan, "Birleşmiş Milletler Barış Gücü Harekâtları ve Harekâtlarda Görev Alan Personelin Cezai Sorumluluğu," *Fasikül Hukuk Dergisi* 8, 77 (2016), 7-19.

¹¹⁶ Bkz. RG. 20.03.1954, S. 8963, Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme 7/3-a.

da dâhil her türlü koruma tedbirinden muaf olduğu değerlendirildiğinde evleviyetle önleme aramasından da muaf olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple resmi görevi sırasında olduğunu ispat eden bir yabancı asker kişinin önleme aramasına maruz bırakılmaması gerektiği kanaatindeyim.

BM ve NATO kapsamı dışında da yabancı asker kişilerin hak ve ödevlerini belirleyen uygulayıcı ve tamamlayıcı düzenlemeler uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan müteakabiliyet ilkesi kapsamında çerçeve anlaşmalar ile belirlenmektedir.¹¹⁷ Bu sözleşmelerin içeriğinde yabancı asker kişilerin hakkında idari ve adli işlemlerin nasıl yürütüleceği de ifade edilmektedir. Bu sözleşmelerden birkaçı şu şekildedir;

Türkiye ve ABD arasında 29 Mart 1980 tarihinde Askerî Sağlık Hizmetleri Personelinin Karşılıklı Eğitim Programı Yürütülmesine İlişkin Sözleşme imzalanmış, anlaşma metninin 10'ncu maddesinde mutabakat kapsamında görev yapacak asker kişilerin görevli oldukları yabancı devlet toprakları yasalarına tabi olacağı ifade edilmiştir.

Türkiye ile Bosna Hersek tarafından 22 Ocak 1996 tarihinde imzalanan yabancı asker kişilerin görevlerine yönelik Savunma ve İşbirliğine Dair Çerçeve Sözleşmenin 10'uncu maddesinde yabancı ülkede görev yapacak asker kişilerin kabul eden devletin yasalarına tabi olacağı düzenlenmiştir.

Türkiye ve Fransa arasında 01 Mart 2000 yılında imzalanan bir diğer Savunma ve İşbirliğine Dair Çerçeve Sözleşmesinde yine aynı şekilde yabancı asker kişilerin görevlendirdikleri devletin mevzuatına tabi oldukları belirtilmiştir.

Türkiye ve ABD arasında devletlerin karşılıklı olarak görevlendirecekleri kara irtibat subayları ile ilgili 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalanan anlaşmasının ek madde 1'inde yabancı

¹¹⁷ Süleyman Dost "Milletlerarası Hukukta Müteakabiliyet İlkesi," *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, 2 (2015), 3.

asker kişiler hakkında kabul eden devletlerin mevzuatının uygulanacağı taahhüt edilmiştir.

Nihayetinde hem NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi, hem de çerçeve anlaşmalarından anlaşılacağı üzere yabancı asker kişiler hakkında resmi görevleri sırasında oldukları süre haricinde önleme araması¹¹⁸ ve askerî mahallerde önleme araması¹¹⁹ yapılabilmesi için yasal bir engel bulunmamaktadır. Fakat uygulamada devletler arası işbirliğinin devamı, ortak çıkarlar, ekonomik etkinlerin gelişimi, güven ve anlayış ortamının pekişmesi ve karşılıklı iyi niyet göstergesi açısından yabancı asker kişiler hakkında önleme araması tedbirine başvurulması uygulamada rastlanan bir durum değildir. Kanaatimce de adli boyutta olmayan kolluk kuvvetlerinin tedbir amaçlı yaptıkları önleme aramasının uluslararası örf ve teamüller gereğince de yabancı asker kişiler hakkında uygulanmaması isabetli olmaktadır. Karşılıklılık ilkesi bağlamında yabancı ülke topraklarında görev yapan kendi

¹¹⁸ Bkz. Adli ve Önlemleri Araması Yönetmeliği m. 19.

¹¹⁹ “Tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usulüne göre verilmiş sulh ceza hâkimi kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde askerî birlik komutanının veya askerî kurum amirinin ya da hukuk hizmetleri başkanı veya birim amirinin yazılı emri üzerine, askerî mahallerde özel kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla kişilerin üstü, araçları, özel kâğıtları ve eşyası aranır, gerekli tedbirler alınır, suç delilleri koruma altına alınarak 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre gerekli işlemler yapılır. Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir. Arama kararında veya emrinde; aramanın sebebi, konusu ve kapsamı ile yapılacağı yer, zaman ve geçerli olacağı süre belirtilir. Aramanın sonucu, arama kararı veya emri veren merci ya da makama bir tutanakla bildirilir. Konutta ve yerleşim yerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Milli Savunma Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.” (211 Sayılı İç Hizmet Kanunu m. 56/A)

askerlerimizin huzur ve güveni için ülkedeki yabancı asker kişilere dikkatli ve özenli davranılması gerekmektedir.

Yabancı asker kişiler hakkında adli arama tedbirinin uygulanması ise NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinde üç farklı şekilde düzenlenmiştir.

İlk olarak gönderen devletin askerî makamları kendi devletinin güvenliğine karşı veya suçun gönderen devletin kanunlarına göre ceza gerektirip kabul eden devletin kanunlarına göre ceza gerektirmeyen hallerde yargı yetkisi gönderen devlette olduğu düzenlemedir.¹²⁰ Bu durumda kabul eden devlet zaten kendi yasalarınca suç teşkil etmeyen bir durum söz konusu olduğundan adli arama tedbirine başvurmayacaktır.

İkinci olarak ise kabul eden devletin güvenliğine ilişkin suçlarda yetki kabul eden devlette olduğuna ilişkin düzenlemedir.¹²¹ Bu düzenlemeye göre kabul eden devlet adli aramada dâhil her türlü koruma tedbirini uygulamaya muktedirdir. Devletin güvenliğine ilişkin suçlardan vatana hıyanet, sabotaj, casusluk devlet sırlarının ihlali anlaşılmalıdır.¹²² Her iki durumda da devletler kesin yargı yetkisine sahiptir ve feragat edemezler.¹²³ Yani bu amir hüküm gereğince güçlü bir devletin nüfuzunu kullanarak kabul eden devletin güvenliğine karşı suç işleyen bir askerini, kabul eden devletin yargı yetkisinden kurtaramayacağını söylemek mümkündür.

Üçüncü olarak ise NATO'ya üye devletler tarafından birbirlerine gönderilen silahlı kuvvetlere mensup kişilerin

¹²⁰ Bkz. RG. 20.03.1954, S. 8963, Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme m. 7/2-a.

¹²¹ Bkz. RG. 20.03.1954, S. 8963, Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme m. 7/2-b.

¹²² Bkz. RG. 20.03.1954, S. 8963, Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme m.7/2-c.

¹²³ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 254.

hukuki statüsü ile bu kişilerin suç işlemleri halinde yargı yetkisinin gönderen veya kabul eden devletten hangisine ait olacağına ilişkin düzenlemedir. Sözleşmede kabul eden devletin mülkîlik ilkesi bağlamındaki yargı yetkisine bazı istisnalar getirilmiştir. Bu istisnalardan ilki gönderen devlet mensubu tarafından işlenen fiilin, sadece gönderen devletin malına veya emniyetine, sadece kendi kuvveti veya sivil unsuru veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenen suçlarda, gönderen devletin kendi mensupları üzerinde öncelikli yargı yetkisine sahip olmasıdır.¹²⁴ Bu hallerde işlenen suçlar hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi asker kişileri gönderen devletin makamlarına ait bulunmaktadır.¹²⁵ Haliyle adli arama yetkisi de gönderen devlet tasarrufundadır. Bir diğer istisna ise yabancı devlet askerinin resmi vazifesinin ifası dolayısıyla veya resmi vazifinin ifası sırasında veya ihmali fiil ve hareketler ile işlenen suçlarda öncelikli yargı yetkisi gönderen devlete ait olduğuna dair düzenlemedir.¹²⁶ Yani yabancı asker kişi görev yaptığı yabancı devlet topraklarında resmi görev sırasında veya görevinden kaynaklanan sebeplerle bir suç işlerse, hakkında kabul eden devletin arama tedbiri uygulaması mümkün değildir.

İstisnai haller açısından ilgili düzenlemenin uygulanmasında iki durum sorun teşkil etmektedir. Bunlardan ilki resmi vazifinin sınırının ne olduğu, ikincisi ise suç işleyen kişinin resmi görevli olup olmadığına hangi makamın karar vereceğidir.

¹²⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 255.

¹²⁵ Bkz. 01.01.2006 tarihli Adalet Bakanlığı'nın NATO-SOFA Uygulaması Genelgesi.

¹²⁶ Bkz. RG. 20.03.1954, S. 8963, Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme m. 7/3-a.

Türkiye’de konuya ilişkin ilk düzenleme 28 Temmuz 1956 tarihinde yapılmış, yetki bütünüyle ABD askerî birliklerinin en üst rütbeli komutanına bırakılmıştır.¹²⁷ Fakat bu düzenleme Türkiye’nin yargı yetkisini daraltmıştır. Daha sonra sözleşme hükümlerinin sakıncalarını ortadan kaldırmak amacıyla 24 Eylül 1968 tarihinde ABD ile yeni bir sözleşme yapılmış ve o tarihten geçerli olmak üzere uygulama değişmiştir. Bu sözleşme 22 Nisan 1969 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır.¹²⁸ Halen yürürlükte olan bu Sözleşme gereğince Türkiye’de uygulama Adalet Bakanlığının 2006 tarihli Genelge’sinde belirttiği üzere şu şekilde yürütülmektedir:

Suçun işlendiği yerin Cumhuriyet savcısı, şüphelinin NATO kapsamında yabancı asker kişi statüsünde olduğunun kendisine bildirmesi üzerine, suçun resmi vazifenin ifasından kaynaklanıp kaynaklanmadığı durumu, Adalet Bakanlığı aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı vasıtaıyla çözüme kavuşturulacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı bu durumu gönderen devlet ilgili makamlarına bildirerek soruşturulmasını sağlayacaktır. Soruşturmayı müteakip gönderen devletin ilgili makamları isnat edilen suçun resmi görevin ifası sırasında yapılıp yapılmadığını beyan eden belgeyi Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığına gönderecektir. Belge içeriğinde yabancı asker kişinin resmi görevli olmadığı belirtiliyor ise, soruşturmaya devam edilecektir. Belgede şüphelinin isnat olunan suçun resmi görevin yerine getirilmesi veya ifası sırasında işlediği belirtiliyor ise,

¹²⁷ M.Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 256.

¹²⁸ Olgun Değirmenci ve Erdal Hazar “Mülkîlik İlkesinin İstisnası Olarak NATO Kuvvetler Statüsüne Tabi Personel Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Söz Konusu Yargı Yetkisine Etkisi,” *Ankara Barosu Dergisi*, (2013), 58.

soruşturma evrakı fezlekeye bağlanarak Adalet Bakanlığına gönderilmektedir.¹²⁹

Askeri suçlar açısından ise duruma ayrı bir istisna getirilmiştir. Yabancı asker kişi, Türkiye yargı yetkisi içinde askeri bir suç işlemesi halinde Cumhuriyet Savcının soruşturma yapılabilmesi, Milli Savunma Bakanın soruşturma izni ile mümkün olmaktadır. 2021 yılında Askeri Ceza Kanununda yapılan düzenleme ile uluslararası sözleşmeler gereğince yabancı askerlerin askeri suç işlemeleri sebebiyle soruşturulması soruşturma iznine bağlanmıştır.¹³⁰

Yukarıda belirtilen şartlar dışında herhangi bir suç işlenmesi durumu oluşursa öncelikli yargı yetkisi kabul eden devlet makamlarındadır. Anlaşılacağı üzere kabul eden devletin yargı yetkisi kural olarak kabul edilmiş bir yetkidir ve gönderen devletin öncelikli yargı yetkisinin bulunmadığı tüm durumlarda kabul eden devletin öncelikli yargı yetkisi vardır.¹³¹ Bu durumlarda kabul eden devlet her türlü adli arama tedbiri uygulayabilmektedir. Kesin yargılama yetkisinden farklı olarak devletlerin öncelikli yargı yetkisinden feragat etme hakkı mevcuttur. Karşılıklı sözleşmeler ile bu durumun sınırları belirlenebilmektedir. Bu sayede devletler, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi veya çerçeve sözleşmeler kapsamında kendi topraklarında görev yapacak yabancı asker kişiler hakkında gönderen devletin kesin yargı yetkisinde olan durumlar haricinde önleme ve adli arama tedbiri için kendilerini yetkili kılabilir.

¹²⁹ Bkz. 01.01.2006 tarihli Adalet Bakanlığı'nın NATO-SOFA Uygulaması Genelgesi m.13.

¹³⁰ "Uluslararası anlaşmalar gereğince yabancı asker kişilerin askerî suçları hakkında soruşturma izni Millî Savunma Bakanı tarafından verilir."(1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu Ek m.15)

¹³¹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 256.

Dünya genelinde yabancı asker kişiler hakkında konuya ilişkin bazı örnekler şu şekildedir:

2001 yılında ABD ve Güney Kore Cumhuriyeti arasında imzalanan anlaşmada, Güney Kore Cumhuriyeti'nin münhasır yetkisinden feragat edeceği ya da münhasır yetkisini kullanmasını mümkün mertebe talep etmeyeceği düzenlenmiştir. Anlaşmada taraflar arasında maddi hasarlı trafik kazalarının ceza hukuku kapsamı dışında tutulacağı düzenlenmiş ve yaralamalı kazalarda ise hastane ve tedavi masraflarının hızlı bir şekilde karşılanmasını sağlayacak bir ön ödeme sistemi öngörülmüştür.¹³²

13 Haziran 2002 tarihinde Güney Kore'de yaşanan olayda, ABD'ye ait askeri araç iki Güney Kore vatandaşına çarparak ölümlerine sebep olmuştur. Sözleşme gereği ülkedeki 37 bine yakın ABD askerinin ceza yargılamasından muaf tutulması nedeniyle Güney Kore makamları olayı soruşturamamıştır.¹³³

ABD ile Danimarka arasındaki 27 Nisan 1951 tarihli anlaşma uyarınca, Danimarka'da ve özellikle de Grönland Adasında işlenen suçlarda ABD tamamen yetkili kılınmıştır. Eğer ABD isterse, sanığın Danimarka makamlarına teslim ederek yargı yetkisinden feragat edebileceği düzenlenmiştir.¹³⁴

¹³² Muhammet Celal Kul, "Kuvvetler Statü Anlaşmaları (Askeri Kuvvetlerin Yabancı Ülkelerdeki Durumuna Dair Anlaşmalar):Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak, Japonya ve Güney Kore ile İkili Tecrübesi," *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, 2 (2018), 157-159.

¹³³ Sevtap Angun, "Yabancı Ülkede Görev Yapan Askerlerin İşledikleri Suçlardan Dolayı Yargılanmaları," On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, 47.

¹³⁴ Orhan Çelen, *Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine Göre Ceza Yargısı ve Tazminat İşlemleri (7 ve 8 nci maddeleri)*, (Ankara: Genelkurmay Adli Müşavirliği Yayını,1991), 33-50.

SONUÇ

Uluslararası örf ve teamüller gereğince devletler arası görev yapan personelin huzur ve güven ortamında görev yapabilmesi için bu personele bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklar tanınması hali eski zamanlardan itibaren devletlerce kabul edilmektedir. Yabancı devlet topraklarında görev yapan ve bir şekilde kendi devletini temsil eden kamu personelinin görev yaptığı devletin yetkili makamları ile işbirliği içinde ve ortak menfaatleri doğrultusunda faaliyetlerini yürütebilmesi için dokunulmazlıklara ve ayrıcalıklara sahip olmaları gereklidir. 2'nci Dünya Savaşından sonra devletler arası siyasi, ekonomik, askerî işbirliği ve ortak çalışma gereksiniminin artmasıyla beraber evrensel anlamda sözleşmelere ihtiyaç duyulmuş ve başta Viyana Sözleşmeleri olmak üzere evrensel ve bölgesel birçok sözleşme imzalanmıştır. Bu sayede, yabancı devlet topraklarında görev yapan diplomatik temsilcilerin dokunulmazlıkları ve ayrıcalıklarının sınırı belirlenmiş, konu evrensel düzeyde uygulama birliğine kavuşturulmuştur. Büyükelçi, müsteşar ve ataşe gibi görevleri yürüten diplomatik temsilcilere daha geniş dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar tanımlanmış, konsolosluklarda görev yapan personelin ise belli sınırlar çerçevesinde dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklardan yararlanacağı Viyana Sözleşmelerinde belirtilmiştir. Bu kapsamda, Türk hukukunda düzenlenen önleme ve adli arama tedbirinin diplomatik temsilcilere hangi şartlarda uygulanabileceği evrensel sözleşmeler dayanağında bir takım iç mevzuat ile belirlenmiştir. Diplomatik temsilciler önleme aramasından muaf tutulmakta, adli aramadan ise çok sınırlı olacak şekilde sorumlu tutulmaktadır. Ulusal ve uluslararası mevzuatın bu şekilde düzenlenmiş olması, devletler arası oluşabilecek muhtemel krizlerin önüne geçmek adına yerindedir. Ayrıca arama tedbirlerini konu alan uygulamalar, tarihten gelen örf, adet ve teamüller ile de uyum göstermektedir. Aynı şekilde, yabancı asker kişi statüsünde yabancı devlet

topraklarında görev alan askerler özellikle NATO ve BM Anlaşması kapsamında bir takım dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklara sahiptirler. Yabancı asker kişilerin görevlerine yönelik çoğunlukla devletler arası çerçeve sözleşmelerin yapılması da askerî hizmetlerin sağlıklı şekilde yürütülmesi adına yararlı olmaktadır. NATO ve BM Anlaşmalarında ve incelenen çerçeve anlaşmalarında yabancı asker kişilerin görev yaptıkları devletin iç mevzuatına tabi oldukları belirtilmekle beraber, özellikle adli açıdan belli başlı istisnalar düzenlenmiştir. Bu kapsamda, yabancı asker kişi statüsünde görev yapan personel hakkında önleme araması yapılmasında küçük istisnalar dışında yasal bir engel olmadığı söylenebilir. Fakat uygulamada devletler arası işbirliğinin sağlıklı devamına yönelik uluslararası örf ve teamüller ışığında yabancı asker kişiler hakkında idari tedbir olan önleme araması yapmak yerinde değildir. Keza diplomatik temsilcilerde olduğu üzere yabancı asker kişiler hakkında da önleme araması yapılması devlet arası krizlere sebebiyet verebilir. Adli arama açısından ise; kabul eden devletin kesin yargı yetkisinin olduğu durumlarda, gönderen devletin yargı yetkisi dışında kalan adli durumlarda, soruşturma ve kovuşturma yetkisinin kabul eden devlette olduğu durumlarda adli arama yapılmasında herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır.

Yabancı devlet topraklarında görev yapan diplomatik temsilcilere ve yabancı asker kişilere tanımlanan dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar bu personelin kabul eden devletin mevzuatına aykırı eylemlerde bulunacağı anlamına gelmediği açıktır. Böyle durumlarda “istenmeyen kişi” ilanı gibi bir takım yaptırımlar yapılabileceği de sözleşmelerde düzenlenmiştir. Arama da dâhil olmak üzere yabancı devletin görevlendirdiği diplomatik temsilciler ve yabancı asker kişiler hakkında yapılacak her türlü adli ve idari işlemin özen ve hassasiyet içinde yürütülmesi devletler arası ilişkilerin devamı için gereklidir. Bu sebeple ceza muhakemesinin süjelerince, muhakeme şartlarının mevcudiyeti titizlikle araştırılmalı,

yetkilerce söz konusu personel ile ilgili yürütülecek prosedür hakkında yeterli bilgi edinilmeli, özellikle kolluk kuvvetlerinin diplomatik temsilciler ve yabancı asker kişilerin yararlandığı dokunulmazlık ve ayrıcalıklar hakkında yeterli eğitime sahip olmaları sağlanmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını belirtmiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar, etik kurul onayının gerekip gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author did not indicate whether he received financial support for this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest.

Ethics Committee Approval: The author stated whether ethics committee approval is required.

KAYNAKÇA

- Akipek, Ömer İlhan. "Ülke Dışılık." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 26, 1-4 (1967): 27-36.
- Aksoy, Şemsettin. *Önleme ve Koruma Tedbiri Olarak Arama*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2007.
- Angun, Sevtap. "Yabancı Ülkede Görev Yapan Askerlerin İşledikleri Suçlardan Dolayı Yargılanmaları." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 2019.
- Artuk, M. Emin, Ahmet Gökçen, Emin Alşahin ve Kerim Çakır. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Barker, J. Craig. *The Protection of Diplomatic Personnel*. USA: Ashgate Publishing, 2006.
- Börekçi, Eşref Barış. "Yeni Düzenlemeler Işığında Önleme Aramaları." *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3(17), 2020: 96.
- Campbell, Brian. "Diplomacy in the Roman World (c. 500 BC-AD 235)." Çev. Recep Özman. *Tarihi Okul*, (2013), 217.
- Caşın, Mesut Hakkı. *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013.
- Çaycı, Sadi. "Barış Gücü Harekâtının Hukuksal Esasları." *Silahlı Kuvvetler Dergisi*. 335 (1993): 104-105.
- Çelen, Orhan. *Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine Göre Ceza Yargısı ve Tazminat İşlemleri (7 ve 8 nci maddeleri)*. Ankara: Genelkurmay Adli Müşavirliği Yayını, 1991.
- Değirmenci, Olgun ve Erdal Hazar. "Mülkilik İlkesinin İstisnası Olarak NATO Kuvvetler Statüsüne Tabi Personel Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Söz Konusu Yargı Yetkisine Etkisi." *Ankara Barosu Dergisi*. (2013): 58.

- Denza, Eileen. *Diplomatic Law, Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Doğan, Mustafa. "Birleşmiş Milletler Barışgücü Harekâtları ve Harekâtlarda Görev Alan Personelin Cezai Sorumluluğu." *Fasikül Hukuk Dergisi* 8, 77 (2016): 7-19.
- Dost, Süleyman. "Milletlerarası Hukukta Mütekabiliyet İlkesi." *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, 2 (2015): 3.
- Eroğlu, Hamza. *Devletler Umumi Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1984.
- Gülşen, Recep. "Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Arama." *Hukuki Perspektifler Dergisi*, 3 (2005): 90.
- Gündüz, Aslan. *Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığı ve Milletlerarası Hukuk*. İstanbul: Üçdal Yayıncılık, 1984.
- Hardy, Michael. *Modern Diplomatic Law*. Manchester: Manchester University Press, 1968.
- Hartov, Mette Prasse. "NATO Status of Forces Agreement: Background and a Suggestion for the Scope of Application." *Baltic Defence Review* 2, no.10 (2003): 48.
- İskit, Temel. *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Koç, Cihan. *Kolluğun (Jandarma ve Polisin) Adli Görevleri*. Ankara: Kartal Yayınevi, 2005.
- Kul, Muhammet Celal. "Kuvvetler Statü Anlaşmaları (Askerî Kuvvetlerin Yabancı Ülkelerdeki Durumuna Dair Anlaşmalar):Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak, Japonya ve Güney Kore ile İkili Tecrübesi." *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 5(2), (2018): 157-159.
- Kunter, Nurullah ve Feridun Yenisey. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Arıkan Yayınları, 2005.

- Kunter, Nurullah, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Basımevi, 2010.
- Künzli, Annemarieke Vermeer. "Restricting Discretion: Juicidal Review of Diplomatic Protection." *Nordic Journal International Law*. (2006): 279.
- Maginnis, Veronica L. "Limiting Diplomatic Immunity: Lessons Learned from the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations." *Brooklyn Journal of International Law* 28, 3 (2003): 994-995.
- Meray, Seha L. "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 13, 1 (1958): 80.
- Mitchell Ross. "Rethinking Diplomatic Immunity: A Review of Remedial Approaches to Address the Abuses of Diplomatic Privileges and Immunities." *Am. UJ Intl'l L. & Pol'y* 4,(1989): 173.
- Mwenda, Kenneth K. *Public International Law and the Regulation of Diplomatic Immunity in the Fight against Corruption*. Cape Town: Pretoria University Law Press, 2011.
- Odman, M. Tefvik "Barışı Destekleme Operasyonları." *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1.1, (2004):68-102.
- Ökçün, A. Gündüz. *Konsolosluk İlişkilerinin Kurulması ve Yürütülmesi, Prof. Dr. Fikret Arık'a Armağan*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1973.
- Önok, Murat. *Adli İdari Arama ve Uygulamadaki Sorunlar*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015.
- Özbek, Veli Özer. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999.
- Özbek, Veli Özer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.

- Özbek, Veli Özer, M. Nihat Kanbur, Pınar Bacaksız ve Koray Doğan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Özgöker, Uğur ve Güney Ferhat Batı. *Uluslararası Siyasi, Askerî, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Örgütler*. İstanbul: Der Yayınları, 2017.
- Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2008.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*. 9. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi, 2013.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2013.
- Preus, Lawrence. "Capacity For Legation And The Theoretical Basis Of Diplomatic Immunities." *10 NYULQ Rev.* 170, (1932): 178.
- Radsan, A. John. "The Unresolved Equation of Espionage and International Law." *Michigan Journal of International Law* 28, 3 (2007): 671.
- Reçber, Kamuran. *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*. Bursa: Dora Yayınevi, 2014.
- Roberts, Ivor. *Satow's Diplomatic Practice*. 6. Ed. USA: Oxford University Press, 2011.
- Southwick, James T. "Abuse of Diplomatic Privilege and Immunity: Compensatory and Restrictive Reforms." *Syracuse J. Int'l L. & Com.* 15, (1988): 86.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2005.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2020.
- Sur, Melda. *Uluslararası Hukukun Esasları*. 9. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2015.

- Taşdemir, Kubilay ve Ramazan Özkepir. *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2010.
- Tercan, Durmuş, M. Ruhan Erden ve Murat Önok. *Uluslararası Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.
- Toluner, Sevin. *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi, Genişletilmiş 2. Baskı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979.
- Toroslu, Nevzat ve Metin Feyzioğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2012.
- Tuncer, Hüner. *Küresel Diplomasi*. Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006.
- Tuncer, Hüner. "Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi." *Marmara Hukuk Bülteni*,(1984): 50.
- Värk, René. "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crimes." *Juridica International VIII*, (2003): 111.
- Wickremasinghe, Chanaka. "Immunity of State Official and International Organizations." Malcolm Evans (Ed.), *International Law 3. Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Yenisey, Feridun ve Ayşe Nuhoğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2014: 380-410.
- Yenisey, Feridun. *Arama Hukukuna Giriş*. İstanbul: Ulus Basım, 2006.
- Yılmaz, Yeşim. "Bir Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemi Olarak Adli Arama." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. (2016): 265.

İnternet Kaynakları

<https://grberidge.diplomacy.edu>
www.legal.un.org
www.dipublico.org
www.tbmm.gov.tr/tutanaklar

www.tdk.gov.tr

www.icj-cij.org

www.wsj.com